

Hamis mítoszok – az '56-ban jött magyarokról és egyebekről

Nem tudom megfigyelték-e, hogy Szent István napja után megtörik a nyár heve! A nappalok és az éjszakák közt jelentős lesz a hőfokkülönbség, s a csillapodó hőség az ősz közeledtét jelzi immáron. A nyári uborkaszazon után pedig beköszönt a politikai ősz! Napbarnított hononyák és honatyák esnek egymásnak a televízió képernyője mögött és szórják sületlenségeiket, a választópolgár meg kapkodhatja a fejét. Már ha kapkodja, mert valljuk meg, sokkal kényelmesebb elhinni mindazt, amit hall, vagy hall és lát az ember a mindenható média jóvoltából. Kevésbé kényelmes elgondolkodni a dolgok állásán és esetleg más forrásból is tájékozódni kicsit... Általában erre a lustaságra épít a politikus, mert tudja, hogy a megélhetési gondokkal küzdő átlagpolgárnak nincs energiája alaposabban utánanézni az általa mondottaknak.

Legyen szabad itt egy kis vargabetűt tenni olvasás tárgyában! Oktató kollégákkal többször emlegettük, hogy a most felnövő, felsőoktatásba kerülő generáció nem szeret olvasni. Ismereteinek nagy részét az internetről és az elektromos médiából veszi, ami valljuk be, nem elegendő ahhoz, hogy valaki jól tájékozott legyen. A kutatások azt mutatják, hogy az Európai Unióban minden ötödik ember funkcionális analfabéta, „és ez a szám nem véletlenül egyezik meg majdnem tizedre a munkanélküliek számával” – írja Hegedűs Márta egy elemzésében. Sajnos mindazok csak tetézik a bajt, akik lépten-nyomon azt híresztelik, hogy a könyvkiadásnak és a könyveknek megszámláltattak a napjaik... Ma már ott tartunk, hogy a 19. század írókiválóságainak műveit, a szövegértéssel küzdő generációknak nem is ajánlják elolvasásra. Mindebből az a hamis kép alakul ki, hogy az irodalmi művekkel van baj! Napjaink hamis kulturális mítosza ez, még hozzá olyan mítosz, ami az általános műveltség fontosságát kérdőjelezi meg! A dolgok lényege

viszont az, hogy a hiányos műveltségű ember könnyebben vezethető félre, téveszthető meg.

Éppen ezért a társadalom szerkezetét átszövő politika, a saját jól felfogott érdekétől vezérelve, talál ki és terjeszt olyan hihető, valóságemmel rendelkező féligazságokat, melyek azután gyökeret eresztenek a köztudatban, és szívósan befolyásolják generációk gondolkodásmódját. Egyazon nemzet különböző társadalmi rétegeit lehet egymás ellen fordítani ilyen módon. No, de akkor mit mondjunk az olyan társadalomról, mint a miénk, ahol valóban sok nemzetiség él egy országon belül az Isten magas ege alatt? Mit mondjunk azokról a tévhitekről, melyeket az etnikai kizorítódsi igazolására találtak ki, amelyek a mindennapokat szövik át és lehetetlenítik el?

Talán helyénvaló, ha saját, valósnak hitt emlékemmel kezdem, amit évtizedeken át hurcoltam magamban, hogy azután egy családi beszélgetés során elmondjam s rögtön meg is osszam vele a hallgatóságot. Az elbeszéltek mosolyt és fejcsóválást váltottak ki, hiszen emlékeimet zsenge koromban megragadtakra alapoztam és '56-hoz kapcsoltam, pedig 1956 októberében még alig múltam egyéves. Mégis sokáig úgy őriztem egy rádióhallgatás emlékét, mint egy hétpecsétetes titkot. Az rémlett, hogy a kiskonyhában, családtagok és ismerősök körbeülték a világvevő Tesla rádiókat, és gondterhelt arccal hallgatták, sőt voltak, akik meg is könnyezték a magyar híreket! Ez az „emlék” oly mélyen ivódott tudatomba, hogy még édesanyámmal is szembe szálltam igazamat védendő... Arra is emlékeztem, hogy a konyhaasztal alatt játszottam egy leterített kartonpapíron, onnan lestem a halkan sutgó felnőtteket!

Családom tagjai döbbenet fogadták az emlékhistóriát. Nagyanyám összecsapta a kezét: Nahát, ez a gyerek, hogy mi mindent tud! – mondta. Nagybátyám legyintett: Legfeljebb tő-

lünk hallottad, öcskös! – mosolygott elnézően. Így hát az én '56-os emlékem kimaradt a családi legendáriumból, hiába próbáltam hihető kísérő elemekkel körülbástyázni azt. Mert ugye az igaz, hogy nem is egyszer játszottam a konyhában az asztal alatt, meg az is igaz, hogy a felnőttek eszténként összegyűltek rádiót hallgatni, sőt arra is volt példa, hogy némelyek elsírták magukat... Az viszont nem biztos, hogy az egyéves és egy hónapos gyerek pontosan arra a bizonyos rádióhallgatásra emlékezik vissza?! A családi tanácskozás után máig kételyeim maradtak arról, hogy mit gondoljak a fent említettekről.

Érdekes, hogy a menekültekről nem képződött semmilyen emlékem. Pedig jöttek, Észak-Bácskában rögtönzött táborokat állítottak fel a számukra sok településen. Jöttek, szekéren és gyalogosan, majd alig néhány hónappal később tovább is mentek a szélrózsa minden irányába.

Évtizedekkel később, Magyarokanizsán találkoztam egy maradóval, aki beilleszkedett a társadalomba, zenetanárként magán-zeneiskolát működtetett és nagyon büszkén mesélte, hogy magának Tito elvtársnak is muzsikált... Szóval, lámpással kellett/kell keresnünk '56-os menekülteket Bácskában és a Bánságban egyaránt, mégis valami más élt/él a köztudatban a magyarok októberi viselt dolgairól. De minderről majd később. Most önző módon saját emlékeimmel folytatom.

Évek sorjázta, s egy tanulságos eset szemés fültanúja lettem. Zentáról autóbusszal utaztam Magyarokanizsára, amikor az adorjáni – akkor még hivatalosan Nadrljan volt a falu neve – buszmegállóban egy idős bácsi felszállás előtt megkérdezte: Kanizsára megy-e a busz? A jegykezelő mondta, hogy „Da!” A bácsi felszállt, leült, jegyet váltott. Kisvártatva egy hölgy megszólalt: „Ako bi ja živela u tuđoj zemlji, ja bi naučila jezik!” (Ha én másnak az országában élnék, akkor megtanulnám annak a nyelvét!) Pár pillanatig döbönt csend honolt, majd ismét a kalauz szólalt meg: „Gospođo, stari ne živi u tuđoj zemlji! On je rođen a selu, gde nema Srba. Od koga da nauči jezik?” (Asszonyom, az öreg nem másnak az országában él! Ő olyan faluban született, ahol nincsenek szerbek. Kitől tanulja meg a nyelvet?)

Alig néhány évvel későbbi egy másik, igen csak megdöböntő élményem, ami a '80-as

évek legelejéről való, amikor az egykori Jugoszláv Néphadseregben – a már akkor is forrongó Koszovó miatt – épp az utcai harcmodort gyakoroltatták velünk ott Líkában a messzi Gospićon. Egy délutáni pihenőn szóba került seregbeli szolgálatom! Azt kérdezték a velem együtt katonáskodók, hogy magyarként miért épp a JNH-t választottam? Még válaszolni sem maradt időm, mert megtette azt helyettem egy bosnyák fiú, aki azzal állt elő, hogy egy győztes hadsereg katonája akartam lenni... A beszélgetés során azt is megkérdezték, hogy magyarként mikor költöztünk Jugoszláviába? Amikor azt választottam, hogy minden felmenőm őslakos, többségük soha életében ki sem mozdult falujából, hitetlenkedve csóválták a fejüket. Látszott, hogy hiszik is, nem is, amit mondok.

Talán szűk tíz év telt el az eset után és jöttek az első többpárti választások, majd a polgárháborús évek. Volt sok minden. A kortesbeszédekből megtudhatta az ember, hogy Rákóczi a saját kezével fojtotta a szerbeket a Balatonba, no meg azt is, hogy a magyarok a délvidéki tájakra 1956-ban jöttek! Igen, a rendkívül toleráns titói Jugoszlávia ekkor fogadta be a magyar tömegeket, ideig-óráig. Ne feledjük, nem sokkal az események előtt békültek ki a jugoszláv kommunisták a Szovjetunióval, sőt Hruscsov Titóval egyeztetett, mielőtt a Vörös Hadsereg elvtársi segítséget nyújtott a magyar kommunistáknak saját népükkel szemben...

A tévhitek igen szívósak tudnak lenni és képződésükhöz hasonló történelmi helyzetekre van szükség. A délszláv polgárháború idején a nemzetiségi bajokra kitalált magyarázatokban bukant fel a legtöbb, sokszor tudatos ferdítés. Egy ilyennel 2006 őszén, még a romániai Bánságban, az egykori Temes vármegye területén fekvő Nagyfaluban is találkoztam.

A valamikor szerb többségű faluban a bolt előtt ücsörgő szerb atyafiakkal beszélgetve szóba került Koszovó elvesztésének kérdése. Akkor ott egyértelműen Titót hibáztatták, mert mint mondták, ő engedte a tartományba a szomszédos Albániából beköltözni az albánokat.

A belső bajok okozói tehát mindig és mindennél az idegennek tekintett tömegek, amelyek veszélyt jelentenek az államalkotó etnikumra, mert más a nyelvük, vallásuk, eltérő a kultúrá-

juk. Furcsa dolog ez a régiók Európájában. Abban az Európában, ahol az olaszok és az osztrákok Dél-Tirolban mára természetesnek tartják a német kisebbség védelmét. Vagy az egykori ősellenségek, a franciák és a németek Elzászban már régóta békességben élnek. Mi több, a két ország politikusai álmodták meg az uniót és nagy részben ők terelték Európa nemzeteit az egyesülés irányába! A kontinens nyugati felében ma már az afrikai bevándorlók azok, akik időről időre utcai zavargásokba torkolló konfliktusokat provokálnak, a kulturális másságot negligáló, intoleráns viselkedésükkel.

Térségünk bajai hasonló természetűek, de merőben más a gyökerük. Sajnos a dualista monarchia szétszabdolásával sikerült destabilizálni a Kárpát-Balkán régiót és a nemzetiségi ellentétek is megmaradtak. Úgy tűnik, ezekre az el-

lentétekre nem jelentenek gyógyírt a légiesedő államhatárok. Legalábbis nem Közép-Kelet-Európában, ahol jószerevel minden nemzet talál kivétel nélkül a másikon, csak azért, mert az szlovák, ruszin, román, szerb, horvát vagy éppen magyar és a szomszédságában az anyanemzetnek állama van.

Valljuk be, hogy mi emberek szeretjük a mítoszokat! Megmozgatják a fantáziánkat, úgy véljük, hogy a múlt ködének homályát tudjuk segítségükkel eloszlatni és a különben érthetetlen dolgok általuk érthetővé válnak. A rejtélyről lehullik a lepel. Igen, de csak akkor, ha helyükön kezeljük a dolgokat és kényelemből, lustaságból, restségből nem adunk hitelt azonnal a hallottaknak, látottaknak. Jó, ha utánajárunk dolgoknak és olvasunk is néha.

